

*Иван ВУЛИЋ**

СПЕЦИФИЧНОСТИ ИСПОРУКЕ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ У ОКВИРУ ПОТПУНОГ СНАБДЕВАЊА

Резиме

Право енергетике, у делу који се односи на електричну енергију, односно право електроенергетике, је релативно млада грана права, која се убрзано развија у последње две деценије, а у нашој земљи је узело замаха од 2004. године, када је почело тзв. отварање тржишта електричне енергије у оквиру усклађивања са регулативом земаља Европске Уније. Ова грана права се не примењује довољно дуго да би пракса и правна теорија била довољно изграђена. Снабдевање крајњих купаца од стране тзв. приватних снабдевача у Србији је отпочело у пракси 2012. године, а од 2015. године право на јавно снабдевање имају само домаћинства и мали купци, док се остали купци електричне енергије снабдевају по комерцијалним условима од стране снабдевача којег сами бирају.

Како пракса комерцијалног снабдевања крајњих купаца и даље није у потпуности развијена, на тржишту снабдевања електричном енергијом и поред великог броја лиценцираних снабдевача, постоји свега неколико „приватних“ компанија које снабдевају крајње купце електричном енергијом, при чему се суочавају са великим проблемима и траже решења за успостављање успешног пословања, што ову тему чини веома актуелном.

Кључне речи: *Снабдевање, електрична енергија, испорука, потпуно снабдевање.*

І Опште о праву електроенергетике

Савремена цивилизација се не може замислити без електричне енергије. Она представља робу универзалне потрошње, коју купује нај-

* Адвокат из Београда

шири могући број купаца, од домаћинстава за свакодневне потребе, па до највећих привредних субјеката за потребе обављања свих могућих делатности. Електрична енергија је неопходна за производњу, трговину, а најчешће и потрошњу и коришћење самих производа, где се управо види њена универзалност. Универзалном декларацијом Уједињених нација о људским правима¹ предвиђено је да свако има право на стандард живота, који обезбеђује здравље и благостање, њега и његове породице, укључујући храну, одећу, стан, лекарску негу, а све то је у данашњим условима живота незамисливо без енергије. Право на енергију обезбеђује право на адекватан стандард живота.²

Међусобно повезивање електроенергетских мрежа различитих земаља допринело је великом степену сигурности снабдевања електричном енергијом и стабилизацији електроенергетских система различитих земаља, с обзиром на могућност међусобне регулације у екстремним ситуацијама, а тек половином 20. века електрична енергија је прихваћена као ствар или роба. Прихватање електричне енергије као робе довело је до остваривања основног услова за трговину електричном енергијом и стварање тржишта, које је потом било потребно детаљно правно регулисати, с обзиром на многе специфичности саме трговине електричном енергијом и немогућности примене појединих општих правних правила које се односе на продају робе.

Право електроенергетике се у последњим деценијама развијало веома великом брзином, имајући у виду да је формирање слободног тржишта електричне енергије на подручју европских земаља чланица Европске уније почело 1996. године, усвајањем директиве 96/92/ЕЦ, која је направила прекретницу и раскид са дотадашњим државним монополем, отпочела развој либералног тржишта, увела постојање конкуренције, на основу које је омогућена слободна трговина електричном енергијом.³

У Србији се право електроенергетике убрзано изграђује у процесу приступања у чланство Европске уније и интеграције источноевропских

1 Universal Declaration of Human Rights, UN General Assembly Resolution 217, 20.12.1948, доступно на: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf.

2 Бранислава Лепотић Ковачевић, „Право енергетике као посебна област права“, *Правни живот*, бр. 9/2011, 621.

3 Наведено према: S. Knab, K. Strunz, H. Lehmann, *The central nervous system for power supply*, Universitäts verlag der TU, Berlin, 2010, 9 доступно на адреси: https://www.researchgate.net/publication/42581339_Smart_Grid_The_Central_Nervous_System_for_Power_Supply_-_New_Paradigms_New_Challenges_New_Services.

земаља у јединствено, европско тржиште електричне енергије. Од 2015. године, у Србији је регулатива створила услове за потпуну либерализацију тржишта електроенергетике јер је, поред слободне трговине електричном енергијом између трговаца, дато право свим потрошачима, односно крајњим купцима који купују електричну енергију за сопствену потрошњу, да сами изаберу снабдевача електричном енергијом.

II Дефинисање снабдевања електричном енергијом

Снабдевање електричном енергијом подразумева продају електричне енергије како на велико, трговцима електричне енергије тако и продају крајњим купцима за њихову сопствену потрошњу. Законом о енергетици,⁴ који је ступио на снагу крајем 2014. године, је дефинисано снабдевање електричном енергијом као „продаја електричне енергије, купцима за њихове потребе или ради препродаје“, које је као такво било дефинисано и претходно важећим Законом о енергетици. Истим законом је из делатности снабдевања електричном енергијом издвојено снабдевање на велико електричном енергијом, које представља „продају електричне енергије купцима, укључујући препродају, осим продаје крајњим купцима“. Одвајање снабдевања потрошача електричном енергијом од снабдевања на велико електричном енергијом је било неопходно у циљу даљег отварања тржишта и усклађивања домаћих прописа са прописима Европске Уније, омогућавањем лиценцирања и обављања делатности снабдевања на велико електричном енергијом страним компанијама које имају лиценцу за трговину/снабдевање електричном енергијом у другим земљама.

У суседним земљама региона, делатност продаје на велико се обично назива „Трговина електричном енергијом“ док се продаја потрошачима назива „Снабдевање“, како је то у Хрватској („Трговина електричном енергијом“ и „Опскрба електричном енергијом“),⁵ Македонији (Трговија со електрична енергија“ и „Снабдување со електрична енергија“),⁶ Бугарској („Търговия с електрическа енергия“ и „Снабдяване с електрическа енергия от краен снабдител“),⁷ Црној Гори („Снабдијевање

4 *Сл. Гласник РС*, бр. 145/2014.

5 Закон о енергији, *Народне новине*, бр. 120/12, 14/14, 102/15.

6 Законот на енергетика, *Службен весник на РМ*, бр. 16/2011, 136/2011, 164/2013, 41/2014, 151/2014, 192/2015, 215/2015, 6/2016 и 189/2016.

7 Закон за енергетиката, *Обн. ДВ*, бр.107 от 9 Декември 2003г... изм. ДВ. бр.7 от 19 Јануари 2018г.

електричном енергијом“, за које је потребна лиценца и „Трговина електричном енергијом за даљу продају“ која се обавља без лиценцирања).⁸

Како Закон о енергетици под снабдевањем подразумева продају електричне енергије, подврста снабдевања је снабдевање крајњих купаца, чија је подврста потпуно снабдевање. Потпуно снабдевање електричном енергијом представља вид снабдевања електричном енергијом, односно продају електричне енергије код које количина електричне енергије за обрачунски период није утврђена уговором о снабдевању, већ крајњи купац има право да одреди количину, на основу остварене потрошње на месту примопредаје.⁹ Осим специфичности која се уочава из саме дефиниције, овај уговор у себи садржи и друге, због којих није могуће применити одређене опште правне институте, који се примењују на уговор о продаји или их је знатно теже применити. Специфичност продаје електричне енергије је препозната и приликом доношења Конвенције Уједињених нација о уговорима о међународној продаји робе,¹⁰ те је чланом 2. те конвенције прописано да се она не примењује на електричну енергију.

III Одређивање количине робе за испоруку

Кад се уговор о продаји „односи на ствари одређене по роду, онда се за њено одређивање у уговору користе три њена обележја: врста, количина и квалитет“.¹¹ Количина робе је значајан елемент уговора о продаји. Опште узансе за промет робом¹² уређују случај када је уз одређење количине у уговору коришћен термин „circa“, „отприлике“ или „око“, где прописују да се толерише одступање до највише 5% изнад или испод уговорене количине.

У погледу овог елемента уговора о продаји, уговор о потпуном снабдевању електричном енергијом представља изузетак. У овом уговору количина електричне енергије за обрачунски период испоруке, што је по правилу један месец, није унапред утврђена уговором, већ се она накнадно одређује на основу остварене потрошње крајњег купца (потрошача). Код уговора о потпуном снабдевању није могуће испоручити мању, нити већу количину електричне енергије од оне коју купац потроши.

8 Закон о енергетици, *Службени лист ЦГ*, бр. 5/2016 и 51/2017.

9 Закон о енергетици, чл. 2.

10 Закон о ратификацији конвенције уједињених нација о уговорима о међународној продаји робе, *Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори*, бр. 10-1/84.

11 Ивица Јанковец, *Привредно право*, Београд, 1999, 346.

12 Опште узансе за промет робом, *Сл. лист ФНРЈ*, бр. 15/54, узанса 121.

На основу закљученог уговора о потпуном снабдевању, купац је она уговорна страна која одлучује колика ће количина робе, то јест електричне енергије, бити испоручена од стране снабдевача, као продавца, што крајњи купац чини повећавањем или смањењем своје потрошње. Снабдевач није у могућности да испоруку електричне енергије смањи у погледу количине или испоруку самовољно обустави, осим у законом предвиђеним случајевима обуставе испоруке електричне енергије, нити може да утиче на то колика ће количина електричне енергије бити испоручена.

Свакако, количина електричне енергије која може бити испоручена крајњем купцу није неограничена. Мерно место, као место испоруке електричне енергије има максималан проток електричне енергије кроз прикључак, који је обезбеђен осигурачима снаге, на основу кога се може израчунати највећа могућа количина електричне енергије која може бити испоручена у сваком сату. Да би се остварила наведена највећа могућа потрошња, то би значило да крајњи купац мора, у исто време, да користи скуп уређаја који троши електричну енергију једнаку максималном оптерећењу и то сваког сата у току сваког дана у месецу, што је врло мало вероватно. Зато се у пракси користе формуле израчунавања процењене потрошње крајњег купца и могућих одступања, на основу чијег резултата снабдевачи израђују понуду.

Веома често, осим у случајевима поседовања посебних инструмената који омогућавају контролу потрошње, чија је имплементација у току у Србији, купац у току преузимања и не зна колику количину електричне енергије преузима, с обзиром да је оператор система дужан тек на крају обрачунског периода да очита бројило на мерном месту и достави извештај о очитаном бројилу и испорученој количини снабдевачу, који даље у рачуну за испоручену електричну енергију о томе обавештава купца. Рачун за испоручену електричну енергију снабдевач испоставља крајњем купцу тек по добијању података о потрошњи од надлежног оператора система и то једанаестог у месецу, уколико је мерно место на преносном систему, односно петнаестог у месецу уколико је мерно место на дистрибутивном систему, за претходни месец испоруке.¹³

IV Битно одступање од процењене количине испоруке

Електрична енергија је роба коју није могуће складиштити, није је могуће купити и сачувати за каснију продају, она стално тече. Ова врста

13 Закон о енергетици, чл. 109, 136.

робе се купује данима, недељама, месецима, па и годинама унапред, на организованим тржиштима уговарањем различитих врста испоруке, количина одређених по сатима или данима, а потом се уговара испорука купљене електричне енергије крајњим купцима.

Приликом уговарања потпуног снабдевања, податак на основу кога снабдевач формира своју понуду представља процењена потрошња. Процењена потрошња се добија анализама потрошње крајњег купца у претходном периоду испоруке, у репрезентативним месецима испоруке и зависно од намене потрошње. Наиме, уколико крајњи купац електричну енергију користи за грејање, у зимским месецима испоруке трошиће несразмерно више електричне енергије него у летњим. Слична је ситуација, на пример, са снабдевањем хладњача, које такође имају сезонске осцилације потрошње.

Процењена потрошња представља комерцијално веома битан елемент, приликом уговарања потпуног снабдевања, али се поставља питање да ли би могла представљати правно релевантну околност, као и да ли би снабдевач могао захтевати да се раскине уговор због промењених околности, уколико крајњи купац битно одступи од процењене потрошње. На пример, уколико своју потрошњу утростручи или удесетостручи. Идентичан је случај уколико потрошач коме је сваког месеца испоручивана електрична енергија, чија се вредност изражава у милионима динара, обустави значајан део производње и сведе своју потрошњу на минимум. Наиме, предуслов наступања околности „које отежавају испуњење обавезе са једне стране и то у мери да више не одговара очекивањима уговорних страна“,¹⁴ у оквиру института раскида уговора због промењених околности (*rebus sic stantibus*), фактичко је питање. Свакако да су услови снабдевања, а посебно цена, различити сразмерно потрошњи коју крајњи купац остварује, као и да је процењена потрошња била од пресудног значаја за закључење уговора и његов садржај.

Драстично повећање потрошње крајњих купаца које снабдевач снабдева може имати утицаја и на однос снабдевача са оператором система, те наметати додатне непланиране обавезе снабдевачу. Утицај се остварује у смислу што је снабдевач у обавези, у складу са законом и уговором о приступу систему, да обезбеди извршавање својих обавеза према оператору система одговарајућим средством обезбеђења у зависности од потрошње свих крајњих потрошача које снабдева, који чине тзв. балан-

14 Закон о облигационим односима, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93 и *Сл. лист СЦГ*, бр. 1/2003 - Уставна повеља, чл. 133.

сну групу. Крајњи купац плаћа приступ систему преко снабдевача, који тај износ даље преноси оператору система. Уколико потрошња значајно порасте, снабдевач ће бити у обавези да достави ново средство обезбеђења на већи износ.

Иако не постоји судска пракса на тему промењених околности у испоруци електричне енергије по уговору о потпуном снабдевању, аутор је мишљења да би се уговор могао раскинути услед велике разлике у процењеној потрошњи, уколико су испуњени и остали услови прописани законом.

У пракси снабдевачи покушавају да се обезбеде од великих осцилација у потрошњи предвиђањем, у уговору, минималне количине електричне енергије, коју ће крајњи купац преузети током обрачунског периода или периода на који се уговор закључује. Међутим, овакво решење одступа од самог појма, односно законом утврђене дефиниције уговора о потпуном снабдевању као *„уговора код које количина електричне енергије за обрачунски период није утврђена уговором о снабдевању, већ крајњи купац има право да одреди количину, на основу остварене потрошње на месту примопредаје“*, па би се такав уговор могао тумачити као уговор о снабдевању са одређеном количином електричне енергије¹⁵ или се минимална уговорена количина не би могла применити као правно релевантна.

Наведени проблем се далеко више јавља код снабдевача који снабдевају мали број крајњих купаца, с обзиром да скок или пад потрошње код само једног крајњег купца са великом просечном потрошњом узрокује велико процентуално повећање, односно смањење количине електричне енергије у оквиру балансне групе снабдевача. Што је више крајњих купаца, односно мерних места већа је вероватноћа да ће доћи до балансирања у оквиру балансне групе тог снабдевача.

V Одређење квалитета испоруке и одговорност

Поред немогућности одређења количине електричне енергије, унапред, која ће бити испоручена по основу уговора о потпуном снабдевању, као најбитнијег одређења предмета испоруке заменљиве робе, код испоруке електричне енергије такође није могуће слободно уговорити ни квалитет робе.

Наиме, када снабдевач испоручује крајњем купцу електричну енергију, коју је претходно купио на тржишту, он не испоручује ту исту купље-

15 Закон о енергетици, чл. 189.

ну електричну енергију у буквалном смислу, с обзиром на начин на који технички систем повезивања мреже којом се испоручује електрична енергија функционише. Сликвито би се то дало објаснити кроз закон спојених судова, где је у свим повезаним судовима течност на истом нивоу, те уколико се на једном крају течност дода, на свим осталим крајевима ће се ниво течности сразмерно повећати, али додата течност неће доћи до тих крајева све док не истекне целокупна претходна постојећа течност, не узимајући у обзир мешање. Тако се потрошњом на прикључку на мрежи, преузима електрична енергија из мреже, а не од снабдевача. На пример, уколико је снабдевач купио електричну енергију из Македоније и увезао је у Србију, а исту ту електричну енергију продао крајњем купцу у Суботици, крајњем купцу је испоручена електрична уговорена енергија, преузимањем из мреже на мерном месту у Суботици, али засигурно не она коју је снабдевач купио на јужној граници Србије. У наведеној ситуацији је могуће да квалитет купљене електричне енергије на једном месту буде друкчији од квалитета испоручене електричне енергије крајњем купцу.

Појам квалитета испоруке електричне енергије садржи више различитих аспеката који могу бити груписани у три основне категорије: Квалитет напона, Комерцијални квалитет и Поузданост (непрекидност напајања).¹⁶

Снабдевач, притом, може утицати на комерцијални квалитет снабдевања, који у себе укључује комерцијалне показатеље као што су обезбеђивање ефикасне комуникације са купцима, односно корисницима система, обавештавање о планираним прекидима, прецизно и јасно обавештавање крајњих купаца о условима испоруке и снабдевања електричном енергијом, број поднетих и број оправданих поднесака крајњих купаца, поштовање прописаних рокова за поступање по поднесцима крајњих купаца и други показатељи.¹⁷ Снабдевач утиче на ову врсту квалитета праћењем благовремености извршавања прописаних обавеза од утицаја на квалитет испоруке, редовним извршавањем својих обавеза у складу са уговором о снабдевању и обавеза прописаних законом, као и извештавањем Агенције за енергетику и других надлежних органа задужених за контролу комерцијалног квалитета снабдевања електричном енергијом.

Оператори система (дистрибутивног и преносног) обезбеђују квалитет електричне енергије испоруком електричне енергије прописаног

16 Јасмина Трхуљ, Ненад Стефановић, Љиљана Хаџибабић, „Регулација квалитета испоруке електричне енергије“, Агенција за енергетику Републике Србије, 2.

17 Закон о енергетици, чл. 215.

напона и фреквенције и складу са актом који уређује опште услове испоруке електричне енергије и правилима која уређују рад преносног, односно дистрибутивног система електричне енергије.¹⁸ Оваква обавеза оператора система је предвиђена и Законом о енергетици где је прописано да је оператор система одговоран за сигуран, поуздан и безбедан рад преносног/дистрибутивног система и квалитет испоруке електричне енергије.¹⁹ Правилима о раду дистрибутивног система²⁰ прописана је одговорност оператора дистрибутивног система за квалитет напона и непрекидност испоруке, као и дозвољена одступања.

Крајњи купац и снабдевач су у уговорном односу са оператором система, снабдевач по основу закљученог уговора о приступу дистрибутивном, односно преносном систему, чије закључење за снабдевача представља предуслов за снабдевање електричном енергијом крајњих купаца и који је снабдевач у законској обавези да закључи.

У складу са наведеним, снабдевач по уговору о потпуном снабдевању није у могућности да утиче на квалитет испоручене електричне енергије, осим у погледу пратећих услуга које снабдевач пружа крајњем купцу, а које се сматрају комерцијалним квалитетом, с обзиром на то да уговорне стране не могу утицати на квалитет напона и непрекидност испоруке. Како снабдевач не може утицати на квалитет напона и непрекидност испоручене електричне енергије не може постојати ни његова одговорност за ова обележја квалитета, чије одсуство може проузроковати велику штету попут квара на уређајима, њихово уништење и слично.

Међутим, снабдевач свакако може одговарати за квалитет пружања услуге снабдевања електричном енергијом, односно непоштовање комерцијалног квалитета испоруке електричне енергије који се односи на обавезе снабдевача прописане законом и подзаконским актима као и самим уговором о снабдевању.

VI (Не)могућност обуставе испоруке

Према правилу истовременог испуњења прописаног Законом о облигационим односима, у двостраним уговорима ниједна страна није дужна испунити своју обавезу ако друга страна не испуни или није спремна да истовремено испуни своју обавезу, изузев ако је што друго

18 Правила о праћењу техничких и комерцијалних показатеља и регулисању квалитета испоруке и снабдевања електричном енергијом и природним гасом, *Сл. гласник РС*, бр. 2/2014.

19 Закон о енергетици, чл. 108, 135.

20 *Службени гласник РС*, бр. 71/2017.

уговорено или законом одређено, или ако што друго проистиче из природе посла. Такође у складу са истим законом, ако је уговорено да прво једна страна испуни своју обавезу, па се после закључења уговора материјалне прилике друге стране погоршају у тој мери да је неизвесно да ли ће она моћи испунити своју обавезу, или ако та неизвесност произлази из других озбиљних разлога, страна која се обавезала да прва испуни своју обавезу може одложити њено испуњење док друга страна не испуни своју обавезу или док не пружи довољно обезбеђење да ће је испунити.

За разлику од уобичајене испоруке друге робе, где испоручилац може испуњење своје обавезе испоруке условити, односно везати за испуњење друге уговорне стране, код уговора о потпуном снабдевању електричном енергијом та могућност је битно друкчија. Крајњи купци су у оквиру снабдевања електричном енергијом законом заштићени од одлуке снабдевача да обустави испоруку, у смислу да снабдевач може обуставити испоруку само у законом прописаним случајевима и у складу са законом прописаним поступком.

Снабдевач је овлашћен да покрене процедуру обуставе испоруке електричне енергије у складу са Законом о енергетици, између осталог и због „неизвршених обавеза из уговора о снабдевању“. Процедура обуставе испоруке електричне енергије је стриктно прописана Законом о енергетици и Уредбом о условима испоруке и снабдевања електричном енергијом,²¹ посебно у погледу рокова и у надлежности је оператора система (преносног или дистрибутивног, зависно од тога на који систем је објекат крајњег купца повезан) и под његовом је контролом.

Снабдевач је дужан да, пре подношења захтева оператору преносног, односно дистрибутивног система, за обуставу испоруке, крајњег купца претходно у писменој форми упозори да ће му бити извршена обустава испоруке електричне енергије, ако у року који не може бити краћи од 15 дана ни дужи од 30 дана од дана достављања упозорења, не измири доспеле обавезе, односно не постигне споразум о извршењу обавезе.²²

Такође је, наведеном уредбом посебно истакнута заштита крајњих купаца у виду обавезе снабдевача да крајњем купцу понуди споразум о извршењу обавезе, тако што је прописана обавезна садржина наведеног упозорења, наводећи да упозорење садржи: „начин и услове понуде за

21 Службени гласник РС, бр. 63/2013.

22 Закон о енергетици, чл. 202.

закључење споразума о извршењу обавезе“.²³ Овакав услов се у случајевима снабдевања домаћинства може разумети, с обзиром да се пружа заштита слабијој уговорној страни, нарочито имајући у виду да је у случају снабдевања домаћинства уговор о потпуном снабдевању углавном адхезиони уговор. Међутим, у наведеној уредби, у погледу ове обавезе снабдевача не прави се разлика када су у питању домаћинства и други купци. Наиме, код потпуног снабдевања електричном енергијом у привреди, снабдевач је такође у обавези да крајњем купцу предложи начин и услове понуде за закључење споразума о извршењу обавезе у оквиру упозорења пред обуставу електричне енергије, иако крајњи купац у пракси може бити комерцијално јача уговорна страна, којој се, поред тога што се према њој не може применити правило о једновремености испуњења и што јој се у том смислу даје непримерено дуг рок за накнадно испуњење, посредно даје и право на додатно одлагање (репрограм) испуњења обавезе, чиме се она неоправдано повлашћује.

Закони суседних земаља имају друкчија решења. У Хрватској, Опћим увјетима за кориштење мреже и опскрбу електричном енергијом,²⁴ прописано је да снабдевач може обуставити испоруку електричне енергије уколико крајњи купац после писмене опомене не изврши своју доспелу новчану обавезу.²⁵ Такође је прописана и додатна могућност плаћања где купац који није платио две узастопне доспеле обавезе или било које три доспеле новчане обвезе током шест месеци, снабдевач може наставак снабдевања електричном енергијом условити инструментом осигурања плаћања или плаћањем једне месечне новчане обвезе унапред.²⁶ Међутим, ова могућност је резервисана за крајње купце из категорије „*подузетништво*“ у којој припадају крајњи купци, који купују електричну енергију за потребе производње робе и/или пружања услуга и не користе је у свом домаћинству. Такође, у истим Опћим увијетима, пред-

23 Поред наведеног упозорење обустави испоруке у складу са Уредбом о условима и испоруци електричне енергије мора да садржи и износ дуга и податке о објекту, односно објектима на које се дуг односи; рок за измирење дуга; обавештење о начину и роковима обавештавања снабдевача, односно јавног снабдевача о измирењу дуга; обавештење да ће снабдевач, односно јавни снабдевач, у случају да се дуг не измири, покренути поступак обуставе испоруке електричне енергије подношењем захтева оператору система на који је објекат крајњег купца прикључен и друго.

24 Опћи увјети за кориштење мреже и опскрбу електричном енергијом, *Народне новине*, бр. 85/15.

25 Опћи увјети за кориштење мреже и опскрбу електричном енергијом, чл. 72, 75.

26 Опћи увјети за кориштење мреже и опскрбу електричном енергијом, чл. 73.

виђена је могућност обуставе испоруке и уколико крајњи купац не троши електричну енергију у складу с уговором о снабдевању крајњег купца.

После достављеног упозорења, у складу са законом и уредбом уколико крајњи купац ни у накнадном року (15 до 30 дана) не изврши своје обавезе, снабдевач је у могућности да покрене процедуру обуставе испоруке подношењем захтева одговарајућем оператору система.

Узимајући у обзир специфичност немогућности одређења количине електричне енергије која је испоручена, коју снабдевач сазнаје тек петнаест дана након последњег дана испоруке, а узимајући у обзир да је снабдевач у обавези да крајњем купцу пружи додатни рок за плаћање по опомени од најмање 15 дана, долазимо до закључка да је обустава испоруке електричне енергије крајњем купцу који не извршава своје обавезе могућа тек после два и по месеца снабдевања електричном енергијом без плаћања.

Уредба о условима испоруке и снабдевања електричном енергијом такође прописује и посебне услове снабдевања објеката купаца, којима се не може обуставити испорука електричне енергије, због неизвршених обавеза за испоручену електричну енергију. У ову категорију купаца спадају: здравствене установе, објекти водовода и канализације, кухиње за снабдевање дејчих установа и установа социјалне заштите, системи даљинског грејања и др.²⁷ Међутим, за купце из ове категорије постоји ограничење како њихово право не би било злоупотребљено. Уговором о продаји електричне енергије купаца из наведене категорије, одређују се средства обезбеђења плаћања за снабдевање електричном енергијом, па уколико крајњи купац одбије потписивање уговора са средством обезбеђења или не обезбеди средства обезбеђења плаћања, снабдевач ће без одлагања позвати таквог купца да у року од осам дана закључи уговор о продаји, односно достави средства обезбеђења плаћања. Уколико се крајњи купац оглуши и о овај позив, оператор система ће извршити обуставу испоруке електричне енергије.

Додатна немогућност обуставе испоруке електричне енергије прописана је Законом о стечају.²⁸ Наиме, према члану 64. тог закона, снабдевач није у могућности да обустави испоруку електричне енергије „по основу неплаћених рачуна насталих пре подношења предлога за покретање стечајног поступка“.²⁹ Наведени члан закона проузрокује одређене нејасноће. Прво у погледу периода снабдевања на који је односи забрана обуставе

27 Уредба о условима испоруке и снабдевања електричном енергијом, чл. 40.

28 Сл. гласник РС, бр. 104/2009, 99/2011 - др. закон, 71/2012 - одлука УС, 83/2014 и 113/2017.

29 Закон о стечају, чл. 64.

испоруке имајући у виду, како је напред наведено, да снабдевач добија читање количине испоручене електричне енергије крајњем купцу од оператора система тек 15. у месецу за претходни месец а издаје рачун крајњем купцу неколико дана након тога (уобичајено је око 20. у месецу за претходни месец). У ставу 2. истог члана закона прописано је да је стечајни дужник дужан да редовно врши плаћања за текуће обавезе „по основу услуга из Става 1 овог члана, од дана подношења предлога за покретање стечајног поступка“. Наиме, није потпуно јасно на који период снабдевања се примењује наведена одредба закона, па су ту могућа три тумачења.

Прво, уколико се под „настали рачуни“ мисли на рачуне доспеле за плаћање пре подношења предлога за покретање стечаја, у том случају снабдевач неће имати право да обустави испоруку за месечни период снабдевања који претходи месецу у коме је покренут стечајни поступак, јер је пре покретања стечајног поступка доспео тек рачун за претходни месец, а не за месец у коме је покренут стечајни поступак али ће снабдевач имати право да обустави испоруку по основу неплаћеног рачуна за месец снабдевања у коме је покренут стечајни поступак, јер се тај рачун односи и на период у том месецу, који претходи покретању стечајног поступка, а за који рачун доспева за плаћање након покретања стечајног поступка. Наведено делује супротно ставу 2. истог члана закона, где је прописано да је стечајни дужник обавезан да редовно врши плаћања за *текуће обавезе по основу услуга* из става 1. овог члана, *од дана подношења предлога за покретање стечајног поступка*.

Друго, уколико се мисли на рачуне издате пре покретања стечајног поступка, а не доспеле, јавља се идентична ситуација уз смањење за рок доспелости рачуна, што је обично осам дана.

Док би треће, најправилније било, да није могућа обустава испоруке за период снабдевања пре покретања стечајног поступка независно од доспелости рачуна. Међутим, закон тако не прописује. Потоње тумачење би било и у складу са осталим одредбама Закона о стечају, с обзиром да је испорука електричне енергије након отварања стечајног поступка учињена за стечајну масу, а плаћање рачуна се сматра обавезом стечајне масе.³⁰

Додатна неусклађеност која се односи на наведене одредбе Закона о стечају је чињеница да закон испоруку електричне енергије третира као услугу и то од општег интереса. Испорука електричне енергије је

30 Закон о стечају, чл. 104, ст. 1, тач. 2.

обавеза снабдевача, као продавца електричне енергије, која проистиче из уговора о продаји електричне енергије. У складу са наведеним, није реч о пружању услуга, већ о промету добара. Такође, поставља се питање да ли је испоруци електричне енергије место међу услугама од општег интереса с обзиром да Закон о енергетици у делатности од општег интереса не сврстава снабдевање електричном енергијом, већ ту делатност изричито наводи као делатност која се „обавља у складу са тржишним принципима“.³¹

VII Немогућност изостанка испоруке

Закључењем уговора о потпуном снабдевању снабдевач се обавезује да стави на располагање купцу на месту примопредаје, односно испоручи електричну енергију у количини на основу остварене потрошње купца. Обавеза испоруке од тренутка закључења уговора о потпуном снабдевању, осим у изузетним случајевима обуставе испоруке како је претходно објашњено, није у оквирима контроле снабдевача.

Снабдевач електричну енергију, коју ће у току једног обрачунског периода, односно календарског месеца, испоручити крајњем купцу купује на слободном тржишту. То снабдевач чини непосредно од произвођача или куповином од осталих трговаца (снабдевача на велико или снабдевача) било у земљи, ван ње или на организованим берзама електричне енергије.

Уколико снабдевач не обезбеди потребне количине електричне енергије за своје крајње купце, односно не обезбеди укупне количине електричне једнаке потрошњи свих крајњих купаца које снабдева, неће доћи до неиспоручених количина. Сваки купац ће према уговору о снабдевању добити количине електричне енергије према његовој оствареној потрошњи и неће постојати недостаци у погледу мање количине испоручене електричне енергије, како би то било у случају уобичајеног уговора о продаји робе.

Разлика од количина електричне енергије које је снабдевач прибавио на тржишту и оне коју су његови крајњи купци потрошили, односно оне која је испоручена, биће надомештена из система. Ово упућује на други правни институт, балансну одговорност.

Сваки учесник на тржишту електричном енергијом дужан је, пре отпочињања снабдевања, да уреди своју балансну одговорност закључе-

31 Закон о енергетици, чл. 16.

њем уговора о балансној одговорности са оператором преносног система или преношењем своје балансне одговорности на другог снабдевача који има закључен уговор о балансној одговорности. Предмет уговора о балансној одговорности су права и обавезе снабдевача и оператора система у случају недостатка, односно вишка набављене електричне енергије од стране балансно одговорне стране, у односу на количину продате, односно испоручене електричне енергије. Оператор преносног система је тај који обавља балансирање целокупног система тако да количине испоручене и извезене електричне енергије буду једнаке количинама произведене и увезене електричне енергије на целокупном тржишту за које је надлежан.

Према уговору о балансној одговорности, у случају да снабдевач не обезбеди, односно не купи, количине електричне енергије које су испоручене његовим крајњим купцима, биће балансно одговоран, те ће постојати одступање балансне групе снабдевача, по ком основу ће се сматрати да је преузео електричну енергију из система и испоручио свом крајњем купцу. За такво одступање ће снабдевач бити у обавези да оператору преносног система плати цену преузете електричне енергије, која се одређује за сваки обрачунски интервал, у складу са прописима, а оператор преносног система цене објављује на својој интернет страници.

Супротна могућност која долази у обзир је, да је услед повећане потрошње крајњих купаца у претходном периоду, снабдевач купио веће количине електричне енергије од оне која му је потребна за снабдевање његових крајњих купаца, односно има вишка електричне енергије. У том случају, такође по основу уговора о балансној одговорности, сматраће се да је снабдевач испоручио вишак електричне енергије у систем, за шта ће добити накнаду од оператора преносног система у вредности утврђеној у складу са прописима, обично знатно нижој од тржишне вредности електричне енергије.

VIII Обезбеђење потраживања по основу извршене испоруке

Како би обезбедио континуитет испоруке електричне енергије у свом објекту, односно како не би „остао без струје“ крајњи купац је принуђен да на време планира промену снабдевача, било пре раскида уговора о потпуном снабдевању или истека уговора о потпуном снабдевању закљученог на одређено време. Промена снабдевача се одвија у складу са процедуром утврђеном Правилима о промени снабдевача,³² која може

32 *Сл. гласник РС*, бр. 65/2015 и 10/2017.

трајати најдуже 21 дан, а покреће се захтевом крајњег купца новом снабдевачу. У процедури промене снабдевача учествују крајњи купац, тренутни снабдевач, нови снабдевач и оператор система.

За разлику од набавке било које друге робе где купац, уколико не жели више да набавља робу од појединог продавца, може набавку те или такве робе отпочети од новог добављача, без икаквих ограничења, уколико се у току процедуре промене снабдевача електричном енергијом утврди да постоји доспело а ненаплаћено потраживање постојећег снабдевача према крајњем купцу, крајњем купцу је суспендовано право на промену снабдевача. Услов остваривања права на промену снабдевача је прописан Правилима о промени снабдевача према којима „Купац има право да промени снабдевача ако је у смислу Закона пре промене снабдевача са тренутним снабдевачем регулисао обавезе из уговора о потпуном снабдевању”³³ као и давањем права тренутном снабдевачу да у току процедуре промене снабдевача поднесе образложени приговор, којим тренутни снабдевач обавештава учеснике да постоје нерегулисане уговорне обавезе према тренутном снабдевачу и тиме зауставља процедуру промене снабдевача.

Ово ограничење слободе уговарања је наметнуто крајњем купцу као заштита постојећих снабдевача од злоупотребе промене снабдевача од стране крајњег купца који може, у намери избегавања обавеза према постојећем снабдевачу, покушати да промени снабдевача. После промене снабдевача ранији снабдевач више није у могућности да користи најмоћније средство наплате својих потраживања према крајњем купцу – обуставу испоруке електричне енергије.

У пракси се снабдевачи у наведеним случајевима сусрећу са различитим проблемима наплате дуга за испоручену електричну енергију. Наиме, упркос заштити снабдевача у погледу могућности приговарања промени снабдевача, крајњи купац је у обавези да измири своје „доспеле обавезе“ док ће износ из рачуна за испоручену електричну енергију пре дана почетка снабдевања од стране новог снабдевача (односно читања бројила електричне енергије како је то одређено законом) доспети тек месец и по дана по промени снабдевача. Ово потраживање ранијег снабдевача није законски обезбеђено, па снабдевачи све више прибегавају другим средствима обезбеђења извршења обавеза крајњих купца.

Такође, поред наведеног, оператор дистрибутивног система је у складу са Правилима о раду тржишта електричне енергије овлашћен и да

33 Правило о промени снабдевача, тач. 4.3.

изврши измену података достављених Оператору преносног система, који ће на основу таквог оправданог захтева извршити корекцију података за обрачун месечне накнаде и то 12 месеци после месеца испоруке електричне енергије и снабдевачу издати књижно задужење или књижно одобрење. Снабдевач је, као балансно одговорна страна (или балансно одговорна страна где је снабдевач члан балансне групе), у обавези да плати за одступање настало корекцијом у року од 8 дана, у случају одступања где је првобитно унет податак о мањој количини. Наведена промена доводи до накнадног установљавања обавезе крајњег купца према ранијем снабдевачу, и то 12 месеци касније.

IX Закључак

Снабдевање крајњих купаца електричне енергије у Србији је у експанзији. У наредном периоду се очекује све већи број снабдевача који ће нудити електричну енергију крајњим купцима самостално или обједињено са другом робом или услугама које су купцима потребне.

Тржиште снабдевања електричном енергијом у нашој земљи још увек прате бројни проблеми који, да би тржиште било потпуно отворено, по схватању аутора, захтевају интервенцију законодавца, кроз употпуњавање правне регулативе и усклађивање постојеће, а све у циљу квалитетнијег функционисања и унапређења тржишта и ефикасног решавања проблема који се јављају у пракси, те у циљу омогућавања новим снабдевачима да ефикасно послују, како би створили већу и разноврснију понуду, односно конкуренцију, јер без конкуренције нема ни тржишта.

Ivan VULIĆ,
Attorney at Law, Belgrade

SPECIFICITY OF ELECTRICITY DELIVERY WITHIN TOTAL SUPPLY OF ELECTRICITY

Summary

The energy law, in the part referring to electricity, i.e. the electric-energy law, is a relatively young part of law, which has been developing rapidly in the last two decades, and in our country has taken a momentum since 2004, when so-called "Opening of the electricity market" started, within harmonization with the regulations of the countries of the European Union. This part of law does not apply long enough for practice and legal theory to be sufficiently built. The supply of

end-customers by the so-called "private" suppliers in Serbia started in practice in 2012, and since 2015 only the households and small consumers have the right to public supply, while other electricity customers are supplied under commercial conditions by the suppliers, chosen by them. As the practice of supply of end-customers is still not completely developed, in the electricity supply market, in addition to the large number of licensed suppliers, there are only a few "private" companies that supply end-customers with electricity, which are facing with huge problems and seek solutions to establish a successful business, which makes this topic very current.

Keywords: *Supply, Electricity, Delivery, Complete supply*